

Telebista Europako erregio, nazionalitate eta nazioetan

Jose Bizente Idoiaga
Karmelo Garitaonaindia

1. Telebista erregionalak Europan

1.1. Sarrera

«Telekomunikazioetako teknologia berriek, eta bereziki satelite bidezko zuzeneko telebistak (SZTak), telebistazko emankizunen biderkatze eta internazionalizatzeko bat ekarriko dute hamarkada honen azkenaldera baino lehen Europan»¹. Horixe zen Europako Parlamentuak 1982ko martxoaren 12an² hartutako erabakia zela eta Europako Komunitateko Irrati-hedapen eta Telebistari buruzko Batzordeak prestatu zituen konklusioetako lehen puntua. Erabaki horretan gomite bat egiten zitzaion aipatu Batzordeari, «sei hilabete epean Komunitateko erakundeei arlo honetan hartu beharreko erabakiak prestatzen laguntzera destinatutako komunikabideei buruzko txosten bat aurkez zezan, bereziki arrazoien azalpeneko 8. parrafoan aipatutako argibideak jaso beharko zituen, gero txosten horretatik abiatuz, Europa mailako telebistazko programa bat sortzeko beharko liratekeen oinarri politiko-juridikoak ezarri ahal izateko»³. Europa osorako telebista-kate baten proiektua, zei-

naren aldeko interes «handia» edo «nahikoa handia» agertzen bait zuten Europako Ekonomi Elkarteko herrialdeetan egindako inkesta bati erantzuten zioten % 57k⁴.

Ikusentzuteko telekomunikazioek etorkizunean izango duten garapenari buruzko txostena amaitu eta Europako Komunitatea eta honen partaide diren Herrialdeak politika instituzional, industrial, programen produkzio eta kultur politikako gaietan zein bide berritarantz orientatu beharko zatekeen aurrirakosten hasten zirena-rekin batera, Telebista Erregionalen I. Konferentzia Europarra ospatzen zen, Komunitate Europarraren laguntzarekin, Frantziako Lille hirian, 1983ko ekainean. Hurrengo urtean, eta data bere-suan, 2. Konferentzia biltzen zen Miarritzen.

CIRCOM (Coopérative Internationale de Recherche et d'Action en matière de Communication) erakundearen ekimenez⁵, Telebistako Frantses Elkartea Nazionalaren (FR3-ren) lankidetzare-kin⁶ eta Europako Komunitatearen Batzordearen laguntzarekin, lehen konferentzia hauek antolatu dira, eta berorietan zerbitzu pu-blikoko emandegi erregionaletako gutxi gorabehera ehun ordezkari-rik parte hartu dute, hamar herritatik eta berrogeitamar inguru erregiotatik bildurik. Konferentzia hauen helburua telebista Euro-pan nola erregionalizatu eta gerora begira elkarrekin nola lan egin (programak elkartrukatu, elkarrekiko produkzioak, teknologia berria, etab.) bezalako galderak egitea besterik ez zen. «Europako Komunitatearen Batzordeak ondotxo daki informazioa dela de-mokrazia-zko lan ororen oinarri, eta ez dela aski herrialde kideen emandegi nazionalekin harreman profesional onak edukitzearekin, nahiz eta oso inportanteak izan hauek. Pribilegiozko loturak sortu behar dira emandegi erregionalekin, Komunitateko eskualde guz-tietan eguneroko bizitza isladatuz, populazio lokalengandik hur-bilago daude eta hauek⁷.

1.2. Hurbilpen labur bat Europako telebistaren erregionalizazioari

Historikoki, herri gutxik ikusi dute beren telebista-antolamen-dua hasieratik deszentralizazioan oinarritua. Herri horien artean Aleman Errepublikan Federatua dateke agian kasurik nabariena: alde batetik bere irratitelebistaren egitura «land»en autonomian oinarritua daukalako, eta, bestetik, baldintzapen oso konkretu ba-tzurrekin gainera, II. Mundu-Gerraren amaieran, alegia. Honako hauek daude gaur egun Alemanian:

- Land mailako irratihedapeneko bederatzi organismo erregional, telebistako lehen eta hirugarren programak egiten dituztenak⁸.
- irratihedapeneko zuzenbide publikoko bi organismo federal, bereziki atzerrietara zuzenduak⁹: Alemania Irratia (DLF) eta Alemaniako Ahotsa (DW).
- telebistako zuzenbide publikoko organismo bat, izaera federala duena, eta aleman telebistako bigarren programa egiten duena¹⁰.

Badaude beste herri batzu ere beren egitura linguistiko konplexuarengatik irratihedapen eta telebistazko zerbitzu publikoaren partiketa erizpide linguistiko-kultural bati erantzuten dioten zuzenbide publikoko organismoen institutuak edo elkarteen funtzioan erabaki behar izan dutenak. Horixe genduke Belgikaren kasua, non komunitate frantsesaren Irrati eta Telebistako Institutu bat (RTBF), emankizun nederlandarren Institutu bat (Belgische Radio en Televisie - BRT) eta alemanierazko irradi-telebistako Zentru belgiarra (Belgische Rundfunk - BRF) aurkitzen bait dira. 1971ko konstituzio-berrikustapenarekin, hiru komunitateetako Kontseiluek eskumena dute —lege-indarreko dekretuaren bidez— irratihedapena eta telebista erregulatzeko, Gobernuaren komunikatuen eta publizitate komertzialen emankizunen salbuespenarekin. Suitzako kasuak ere antz handia du honekin, zeren eta Suitzako Irrati-Telebistaren Elkarteak, Suitzako Irrati-telebista alemanaz, frantsesaz eta italiarraz osatua bait dago, hau da: beren nortasun-agiariak funtsean linguistikoak dituzten telebistako entitateez¹¹.

Europako gainerako herrietan, telebistaren erregionalizazioa, bigarren fasean agertu den fenomeno bat dugu telebistaren historian. «Soilik nazionala izanez hasten den lehen fase baten ondoren, 60ko hamarkadan eta 70ekoaren hasieran, hau da, garapen sozial, kultural eta ekonomiko handi baten garaian, telebistaren erregionalizazio esanguratsu baten aldeko lehen esfortzuak agertzen direla ikusten dugu. 1968an Frantzian eta beste herritan eman zen eztaandak, euskarri ideologiko osagarri bat eskainiko dio erregionalizatzeko borondate horri»¹². Gainera, erregionalizazioko prozesu honek, aldaketa ideologiko bat suposatu du gizarte-maila progresistetan. Ordura bitartean, «erregionalizazioa, iturburuetara eta herriaren betiko izaerara itzultzea, ingurune konterbadoreen errebindikazio bat baldin bazen, zenbait ingurune progresistaren errebindikazio bihurtzen da une horretan. Demokrazia handiago baten bilaketa zen erregionalizazioa, hiriburuetako zentralismo autoritarioetatik urrun»¹³.

Europako herri gehienetan, telebistaren erregionalizazioak, Estatuaren erreforma deszentralizatzaileak edo autonomikoak jarraitzen ditu¹⁴. Frantzian, 1972ko uztailaren 5eko legeari, hau da, erregioak sortu eta antolatzeari buruzko legeari, 1974eko abuztuaren 7ko legeak jarraitu zion, eta lege honek, O.R.T.F. likidatu ondoren, irrati-telebistako zazpi elkarte nazional sortu zituen, horietako bat Zentru Erregionalen gestio eta garapenaz arduratu izan delarik. Frantziako azken hauteskunde presidentzialetan F. Mitterrand-ek garaitu ondoren, udal, departamentu eta erregioen eskubide eta askatasunei buruzko lege bat onartu zen¹⁵, hauek lurralde-kolektibitate bezala konfiguratu zituen, eta erregioarteko desberdintasuna errekonozitzen zuen, data berean Korsikarentzat Estatutu berezi bat erabakitzen zen bitartean. Hilabete batzu geroago Ikusentzuteko Komunikabideari buruzko legea aldarrikatu zen¹⁶, «Soci t  Nationale France R gions»en estatutu juridiko eta administratiboan eta programazioko politikan aldaketa garrantzitsuak suposatzen zituen: hamabi programa-elkarte erregional sortuko dira hurrengo lau urteetan eta, 1983ko urriaren 5etik aurrera, eguneko bi ordu t'erdiz gehituko zen programazio erregionalaren denbora.

Italiako kasuan ere nahikoa antzekoa da. 1968ko otsailaren 17an Kontseilu Erregionalak hautatzeko arauak finkatu ziren eta hauteskunde erregionalak 1970eko ekainean ospatu. Estatuaren aldetik Erregioetarako transferentziak dekretu-zerrenda batekin hasi ziren, 1972an. Gaur egun telebistako hogeii emandegi erregional aurkitzen dira, beste horrenbestex eregio administratiboetako bakoitzari dagozkionak. Erakunde erregional hauen eginkizuna, aholku ematea eta kontsultatzea izango da, berorien programazio-politikan.

Espainiako kasuari dagokionez, telebistaren erregionalizazioa, Autonomien Estatua eratzearekin batera hasten dela esango genuke funtsean, nahiz eta Zentru Erregionalak sortzeko politikari hasiera eman zitzaion jadanik 1971n¹⁷, telebistaren «erregionalizazio» hau, kasu gehienetan, deskontzentrazio funtzional bat besterik ez bazen ere, oso errespetu gutxiko bezala portatu bait zen Estatuko komunitate historikoekiko. Beren estatutuak onartzeko Konstituzioaren 151. artikulua bideari eta Bigarren Xedapen Iragankorrek seinatzen duenari jarritu dioten Komunitate Autonomoek, hots, Euskal Herriak, Kataluniak eta Galiziak, eta baita Andaluziak ere, nahiz eta honek ez zuen azken xedapen hau betezen, baina bai 151. artikulua bide berari jarraitzen, «beren telebista propioa erregulatu, sortu eta mantentzeko» posibilitatea ja-

sotzen dute beren Estatutu banatan¹⁸. Alabaina, eta euskal kasuan izan ezik, badago xedapen iragankor bat Estatutu banatan, non esaten bait da ahalmen horrek esan nahi duela, Estatuak emango diola kontzesio-erregimenean Komunitate Autonomoari hirugarren kanal bat erabiltzeko posibilitatea, titulartasun estatala izango duena; eta espezifikoki Komunitatearen lurraldean eta aipatu emakidak aurrikusiko dituen terminoetan emateko sortu beharko dela¹⁹, eta horrek galdatzen du, Irrati eta Telebistaren Estatutuak seinalatzen duenaren arabera, «aurretiazko baimena Gorte Orokorren Legearen bidez»²⁰. Eusko Parlamentuak, bere aldetik, «Radio Televisión Vasca-Euskal Irrati Telebista» Ente Publikoa sortzeko legea onartu zuen 1982ko maiatzaren 20an, eta 1983ko urtarrilaren 1ean Euskal Telebistaren lehen emanaldia gertatu zen.

1.3. Telebista Erregionalen ezaugarri orokorrak

Desberdintasun nabariak daude eskuarki «telebista erregional» bezala ezagutzen ditugunen artean. Eta desberdintasun horiek, lehen-lehenik, beren autonomia mailan, koordintazioan edo telebista nazionalekiko duten menpekotasunean agertzen dira. Zenbaterainoko ahalmena du erregioak eta telebistaren zuzendaritza erregionalak programazio erregionala erabakitzeko garaian? Nola parte hartzen dute programazio erregionalen? Erregioek egindako programazioaren zein portzentaia hedatzen da bakoitzaren kanal erre-gionaletatik eta zein kanal nazionaletatik?²¹.

Finantzaketako formulak ere oso desberdinak dira. Telebista erregionalak finantza daitezke organismo zentralaren dotazioen bidez, Italia eta Frantziakoan edo BBCren parte egiten dutenen kasuan bezala; edo, alderantziz, finantzaketa hori erregiotik dator, nahiz erakunde erregionalen aldetiko dotazioen bidez, nahiz kanon baten bidez edota publizitate erregionalaren bidez.

Goazen orain Europako Telebista Erregional nagusien deskripzio konparatu labur bat egitera. Azterketa konparatibo hobe bat egin ahal izateko, honako parametro hauek hartuko ditugu esanguratsuenak bezala: giza eta finantz baldibideak, erregiorako eta programa nazionalerako programazioaren bolumena eta telebista erregionalaren eta erregio administratiboaren arteko erlazioa.

Irrati-telebista erregionalak	sortze-data	aurrekontua (milioitan)	finantzaketa	hedapen erregionala urte/ordu	hedapen nazionala	plantila
Westdeutscher Rundfunk (WDR)	1954	—	kanon eta publizitate erreg.	3.874	1.011,24	4.000
Norddeutscher Rundfunk (NDR)	1953	—	organismo zentralaren dotazioak eta publizitatea	1.233	768	3.400
Bayerischer Rundfunk (BR)	1953	—	kanon eta publizitatea	3.000	687	3.000
Bremen Irratia (RB)	1945	—	org. zentralaren dot. eta publ. erreg.	600	121,2	130
RTBF Bruselas	1979	284 ⁽¹⁾	org. zentralaren dotazioak	—	—	136
RTBF Charleroi	1973	462	org. zentralaren dotazioak	—	—	150
RTBF Lieja	1965	142 ⁽¹⁾	org. zentralaren dotazioak	70	280	125
FR3 Nord-Picardie	1950	1.710	org. zentralaren dotazioak	327	100	350
FR3 Provence-Côte d'Azur-Corse	1954	1520 ⁽²⁾	org. zentralaren dotazioak	309	77	372
FR3 Rhone-Alpes-Auvergne	1953	1.900	org. zentralaren dotazioak	400	100	360
FR3 Poitou-Charentes	1965	—	org. zentralaren dotazioak	180	—	50

<i>Britainia Haundiko erregio</i> <i>"nazionalak"</i>						
BBC Northern Irelan	1955	—	org. zentralaren dotazioak	380	95	600
BBC Scotland	1950	16.056	org. zentralaren dotazioak	500	166	1.000
BBC Wales	1923	5.352	org. zentralaren dotazioak	700	77	1.500
<i>Erregio ingelesak</i>						
BBC Regional TV West	1970	278 ⁽¹⁾	org. zentralaren dotazioak	312	—	40
<i>Independent Broadcasting System</i> <i>(ITV)</i>						
Central TV	1982	15.275,5	publizitatea	475	2.917,8	1.700
<hr/>						
RAI Bolzano-Palinsesto	1928	—	org. zentralaren dotazioak	414 ⁽³⁾	46	256
RAI Valle d'Aosta	1976	—	org. zentralaren dotazioak	302	10	—
RAI Friuli-Venezia Giulia	1932	—	org. zentralaren dotazioak	240	10	—
RAI Sicilia	1958	—	org. zentralaren dotazioak	48	12	—
RAI il Lazio	1976	—	org. zentralaren dotazioak	58	14,5	—
<hr/>						
Swedish Televisio Gothenburg	1955	1.434 ⁽²⁾	org. zentralaren dotazioak	30	200	265
Swedish Television Malmo	1958	1.280 ⁽²⁾	org. zentralaren dotazioak	47	190	240
Swedish Televisio Lulea	1960	320 ⁽²⁾	org. zentralaren dotazioak	32,5	21,6	71
<hr/>						
Suitzako italerazko irrati-telebista	1958	4.232,8	kanona	—	—	497

⁽¹⁾ Cash Budget.⁽²⁾ Gastu Finkoak.⁽³⁾ Urteko 414 programazio-ordu hauetatik 250 ordu alemanez dira.

1.3.1. Alemaniako telebista erregionalak

A.E.F.an irrati-telebistaren bederatzi emandegi erregional aurkitzen dira: «Nordeutsche Rundfunk» (NRD), «Bremen Irratia» (RB), «Sender Freies Berlin» (SFB), «Westdeutscher Rundfunk» (WDR), «Hessischer Rundfunk» (HR), «Saarlandischer Rundfunk» (SR), «Suddeutscher Rundfunk» (SDR), «Südwestfunk» (SWF) eta «Bayerischer Rundfunk» (BR). Irrati-telebistako organismo hauek A.E.F.a osatzen duten hamaika land-etako bakoitzari dagozkio, nahiz eta horietako batek edo bestek land baten lurralde-eremua baino handiagoa duen, hain zuzen horrexegatik gertatzen bait da irrati-telebistako organismoak ere hamaika ez izatea. Horixe dugu NRDren kasua, zeren eta honek Hamburgo, Slesvig-Holstein eta Saxonia Behereko land-ak estaltzen bait ditu. Telebista hauek zuzenbide publikoko organismo erregionalen itxura dute, eta horrek beren independentzia juridikoa, ekonomikoa eta programaziokoa garantizatzen die. Gainera, estudioen instalazioak eta emankizunetarako azpiegitura, aipatu organismo erregionalen jabetzakoak dira, eta independentzia teknikoa ere garantizatzen die horrek.

Alemanian dauden telebistako hiru programetarik lehena Telebista Erregionalen multzoak egiten du, 1953ko martxoaren 27an sinatutako akordio baten ondorioz. «Deutsches Fernsehen» du izena eta ARDk (hau da, «Alemaniako Irrati-telebistako Zuzenbide Publikoko Organismoen Komunitatea») egina dago, 1950ean eratu bait zen hau. Elkarren artean egindako aktualitateko emankizun-mota bat edo beste oraindik ere egiten den arren (informazioak, kirol-programak, etab.), Telebista Erregionalak dira funtsean beren produkzio propioekin programa bateratuari laguntzen diotenak. Partaidetza hau, bestalde, bakoitzaren programazio-ahalmenaren funtzioan egiten da. Esate baterako, WDR telebista erregionalaren partaidetzak, programa bateratuaren % 25 suposatu zuen 1982an, RB eta SR telebista erregionalek, aldiz, bakoitzak soilik % 3 batean parte hartu zuten bitartean²². Programa bateratu honetarako Telebista Erregionalen koordinazioa, «Programen Konferentzia Iraunkorra»ren bidez egiten da, non telebista bakoitza bere Lehendakariak ordeztua bait dago.

Alemaniako telebista erregionalak arduratzen dira telebistako hirugarren programa egiteaz ere²³, erregio mailakoa bait da hau, Land bakoitzaren eremuan ematen dena, alegia. Eta programa erregionalen kopurua ez baldin bada Telebista Erregionalena bera,

kostuak merkatzearren eta programazioaren kalitatea hobetzeagatik, Telebista Erregional batzuk hirugarren programa hori batera egiten dutelako da. WDR, BR eta HR telebistek bakarrik egiten eta ematen dute beren hirugarren programa era independentean. Batera egiten dute, berriz, alde batetik NDR, RB eta SFB irrati-telebistako organismoek, eta bestetik, BDR, SR eta SWF organismoek.

Alemaniko telebista erregionalen aurrekontuak, bestalde, oso altuak dira, hiru telebista garrantzitsuenen, hau da, WDR, NDR eta BRrenak batez ere. Horien finantzaketa, irrati eta telebistako aparatuak edukitzeagatik kobratzen den kanon batetik eta publizitate erregionaletik etorritako diruarekin egiten da.

Aipatu hiru telebista garrantzitsuenek, 3.874, 1.233 eta 3.000 orduko programazio-bolumena ematen dute urtean, hurrenez-hurren, hedapen erregionalerako. Gainera berorietako bakoitzak honako portzentaia hauekin laguntzen du bigarren katearen programazioan: % 25ean, % 19an eta % 17an. Beren giza baliabideak, berriz, hauek dira, hurrenez-hurren: 4.000, 3.400 eta 3.000 pertsonakoak.

Alemanian garrantzi txikiena duen telebista erregionala «Bremen Irratia» (RB) da. 600 programazio-ordu bakarrik ematen ditu urtean bere erregioan, eta programa bateratuan, berriz, % 3an bakarrik laguntzen du guztiaren aldean. 130 enplegaturekin bakarrik kontatzen du honek.

1.3.2. Frantziako telebista erregionalak

Frantzian, gaur egun, telebistako 12 Zuzendaritza edo Zentru Erregional aurkitzen dira: FR3 Aquitaine, FR3 Bretagne-Pays de Loire, FR3 Alsace, FR3 Bourgogne-Franche-Comté, FR3 Centre, FR3 Lorraine-Champagne-Ardenne, FR3 Midi-Pyrénées-Languedoc-Roussillon, FR3 Nord-Picardie, FR3 Nord-Picardie, FR3 Poitou-Charentes, FR3 Provence-Côte d'Azur-Corse, FR3 Rhone-Alpes-Auvergne. 1986rako, «Loi sur l'Audiovisuel» delakoak aurrikusten duenez (1982-7-29an eman zen bera), hamabi Programa-Elkarte Erregional sortuko dira. Zentru Erregional hauen estaldura-eremuak ez datoz bat Frantziako erregio administratiboekin, honako hauen kasuan izan ezik: FR3 Aquitaine, FR3 Alsace,

FR3 Centre eta FR3 Poitou-Charentes, hain zuzen. FR3 Bretagne-Pays de Loire edo FR3 Lorraine-Campagne-Ardenne bezalako Telebista Erregionalek, beren aldetik, bi eta hiru erregio estaltzen dituzte hurrenez-hurren.

Telebistako hamabi Zuzendaritza Erregional horietatik badaude hiru, produkzio-zentru garrantzitsua («*lourde*» frantsesez) dutenak: FR3 Nord-Picardie (Lille), FR3 Provence-Côte d'Azur-Corse (Marseille) eta FR3 Rhone-Alpes-Auvergne (Lyon). Telebista-eta Produkzio-Zentru hauen ezaugarriak oso antzekoak dira, ia ber-berak direla ez esateko. Beren giza baliabideak 350, 372 eta 360koak dira hurrenez-hurren, eta beren programazio erregionalean 327 (% 77), 309 (% 80) eta 400 (% 80) ordu ematen dituzte urtean.

Telebistako beste Zentru Erregionalek aipatu hiru horiek baino garrantzi txikiagoa dute, bai emankizun-orduei, bai giza baliabidei eta baita aurrekontuen bolumenei dagokienez ere. Adibidez, FR3 Midi-Pyrénées-Languedoc-Roussillon-ek 465 orduz ematen du urtean (% 88), estaltzen dituen bi erregio administratiboetan, 250 langile ditu eta bere aurrekontua hirurogeitabi milioi frankotara iristen da; FR3 Poitou-Charentes zentru erregionalak, aldiz, 180 orduz besterik ez du ematen urtean eta 50en bat langilerekin konstatzen du.

Frantziako telebista erregionalek laguntzen dute, gutxiengo linguistikoak dauden erregio haietan, bertako hizkuntzetan emandako programen hedapenean, nahiz eta programa horien bolumen osoa benetan esangura txikikoa izan²⁴: FR3 Aquitaine-k euskarazko emankizunak egiten ditu; FR3 Bretagne-Pays de Loire-k bretoierazkoak; FR3 Alsace-k alemanezkoak, alsazierazkoak; FR3 Midi-Pyrénées-Languedoc-Roussillon-ek okzitanierazkoak, katalanezkoak; FR3 Nord-Picardie-k «iparraldeko hizkuntza»n, eta FR3 Provence-Côte d'Azur-Corse-k oc hizkuntzan.

1.3.3. *Britania Haundiko telebista erregionalak*

Britania Haundiko telebista erregionalak, 1982an inauguratutako Gales-ko laugarren kanala salbu, hiru taldetan sailka genitzake:

- BBCren hiru telebista-emandegiak, Gales, Eskozia eta Ipar Irlandako hiru «erregio nazional»etakoak.

- BBCren Ingalaterrako zortzi emandegi erregionalak.
- telebista pribatuak, hedapen erregionalekoak denak, «Independent Broadcasting System» (ITV) delakoan integratuak.

BBC Scotland, BBC Wales eta BBC Northerr Ireland telebistak dira garrantzizkoenak eta emankizun gehien produzitzen dutenak. Lehen bien aurrekontuak hirurogeitamabost eta hogeitabost milioi libera esterlinetara iristen dira, hurrenez-hurren. Horietako bakoitzak dituen giza baliabideak, berriz, mila, mila eta bostehun eta seiehun langilekoak dira. Eta erregio mailan emandako urteko ordu-kopuruak hauexek dira: 500 ordu (% 75), 700 (% 90) eta 380 (% 80). BBC Scotland eta BBC Wales-ek eskoziera eta kymbrue-razko programak egiten dituzte, hurrenez-hurren.

BBCren zortzi telebista-emandegi erregionalek estalitako lurraldea, erregio administratiboei ez baina erregio naturalei dagokie ia bere osotasunean. Hauen aurrekontuak nabarmenki baxuagoak dira aurrekoen konparazioan. Adibide bat ematekotan, TV West BBC Erregionalarena izango litzateke, honen funtzionamenduko aurrekontua 1,25 milioi liberatakoa bait da. Telebista hauen giza baliabideak nekez izaten dira ehun pertsonatik gorakoak: BBC North East-ek 110, BBC North West-ek 50 eta BBC Regional Television West-ek 40. Beren urteko produkzio-bolumena, berriz —ia soil-soilik erregio mailan hedatzen dena—, 150 orduetatik 300 orduetara bitartekoa izan ohi da. Eta hauen programazio erregionala, egunean hogeitabost minutuko magazine erregional batez, kirol-programa batez eta larunbatetan orduerdiko beste programa batez osatua dago, azken honen gaia erregioak berak hautatzen duelarik. Telebista Erregionalek programazio nazionalean izan ohi duten partaidetza, berriz, oso eskasa da.

Independent Broadcasting System (ITV) delakoan integraturiko telebista pribatuen estaldura, esan dugun bezala, erregionala da eta desberdintasun nabariak dituzte giza baliabideei, programazio-bolumenari, aurrekontuari (publizitate erregionalekin finantzatzen da hau), etab.i dagokionez. Central TVk, esate baterako, 68,5 milioi liberako aurrekontuarekin, 1.700 langile ditu eta urtean 475 orduz funtzionatzen du erregiorako (% 14) eta 2.917 orduz naziorako (% 86). Beste zenbait telebista pribatuk, ordea, hala nola Ulster TV Limited edo Channel TVk, askoz ere giza baliabide gutxiagorekin kontatzen du, 250 eta 78 langilerekin, hurrenez-hu-

rrren, eta beren produkzioa ia oso-osorik erregioan hedatzen da, 520 ordurekin (% 98) eta 260 (% 100) ordurekin urtean.

1.3.4. Italiako telebista-emandegi erregionalak

Hogei telebista-emandegi erregional daude Italian, RAIk Italia-ko Estatuak egituratua dagoen beste hogei erregio administratiboetako bakoitzean duen egoitza erregional banatan: Abruzzi, Basilicata, Calabria, Campania, Emilia-Romagna, Friuli-Venezia Giulia, Lazio, Liguria, Lombardia, Marche, Molise, Piemonte, Puglia, Sardinia, Sicilia, Toscana, Trentino-Alto Adige, Umbria, Valle d'Aosta eta Veneto.

Emandegi erregionaletatik lauk, erregio horietako bakoitzari dagokion gutxiengoaren hizkuntzan egiten dituzte beren emankizunak. RAI Valle d'Aosta-k frantsesezko programak ematen ditu; RAI Bolzano-Palinsesto-k ladinoz eta alemanez; RAI Friuli-Venezia Giulia-k eslovenoz eta RAI Calabria-k albanieraz. Lau telebista erregional hauetatik inportanteena RAI Bolzano-Palinsesto da, berrehun eta berrogeitamasei langileko plantilarekin, eta urtean programazio erregionalean lauhun eta hamalau orduko emankizunak hedatzen ditu, horietatik berrehun eta berrogeitamar alemanez eta gainerakoak italieraz. Programazio nazionalerako berrogeitasei ordu besterik ez ditu egiten.

Italiako gainerako telebista erregionalek hizkuntza nazionalean ematen dute. Hauen baliabide teknikoak nahikoa mugatuak dira, eta horietako gehienek ez dute sinkronizazio-ondoko estudioirik ez filme-laboregirik. Beren giza baliabideak eta bakoitzaren aurrekontu-bolumenak ere nahikoa eskasak dira. Egiten duten programazioa erregionala da funtsean, kasu gehienetan programazio guztiaren % 90eraino iritsiz, eta edukinaren aldetik, berriz, kulturala, artistikoa edo antzekoa izan ohi da gehienbatean.

Hemen ere diferentzia nabariak daude telebista erregional batzutatik bestetara, nahiz eta guzti horien garrantzia nahikoa eskasa izan Europako beste telebista erregionalekin konparatuz gero. RAI Sardegnak eta RAI Siciliak, esate baterako, hurrenez-hurren 180 eta 150 langilerekin, 60 eta 48 programazio-ordu ematen dituzte urtean, % 90 eta % 80ko portzentaiekin. Beste Zentru Erregionalek, aldiz, baliabide apalagoekin kontaktzen dute: RAI Toscana eta RAI Venetok, soilik 39 eta 23 langilerekin kontaktzen dute, hurrenez-hurren.

2. Telebistaren deszentralizazioa estatu espainolean

2.1. RTVEren Produkzio-Zentruen eta Zentru Erregionalen historia-ri buruzko oharrik

Benetan zaila gertatzen da telebista publiko deszentralizatua Estatu espainolean hartzen ari den forma partikularra Europako eredu hauetan kokatzea.

TVE bazen jadanik 1951z geroztik eta 1956ko urriaren 19an jarri zen ofizialki martxan. Bere zuzendaritza, garai hartan, Informazioko Ministraritzari atxekia zegoen, hau zen eta erregimenaren ideologiaren defentsa eta garapenaren arduradun. 1959an, programak produzitu eta transmititzen hasi zen Kataluniako Miramar-ko Zentruan eta 1964ean gauza bera egin zuen Kanarietako antzeko zentru batean. Bazeuden, beraz, programak egin eta emateko hiru zentru. Teorian eman zezakeen honek sistema deszentralizatu baten irudia, hein batean bederen. Praktikan, ordea, ikusiko dugun bezala, ez zegoen eta ez dago gaur egun ere ustezko autonomia hori produkzioan, edo halako deszentralizazio bat erabakietan edo finantzetan. Badaude antzeko egoera batzu Europako beste herritan, Italiako kasuan ikusi dugun bezala (Milano, Torino eta Napoliko zentruekin), edota Frantziakoan (Lyon, Lille eta Marseille-ko zentruekin).

1971n Zentru Erregionalak hasi ziren funtzionatzen. Lehenengo inauguratu zena, bere egoitza Bilbon duena izan zen, aipatu urteko maiatzaren 24ean. 70eko urteen azkenerarte tankera honetako bost zentruk funtzionatu zuten: Bilbo, Oviedo, Santiago de Compostela, Valencia eta Sevillakoak. Zentru horiek, Madril, Barcelona eta Kanarietakoez gainera, erregio mailako beren emankizun propioak zituzten. Gaur egun, funtzionatzen dute baita Iruñea, Murcia, Valladolid eta Zaragozako Zentru Erregionalek ere. Frantzia eta Italia ere egon zen —ikusitako bezala— sare erregionalezko antzeko egitura bat. Arlo honetan, ordea, egokiago litzateke «deszentralizazioa»z ez baina «deskontzentrazioa»z hitz egitea. Zentru Erregionalak telebista estatalaren menpean daude erabat. Horien egitekoa, berriak lehen eta bigarren kateko Telediarrietara bidaltzearen eta informatibo bat eta programa magazin edo kultural propio bat ematearen artean banatzen da. Ez dute notizia hauetatik harantzagoko programak produzitzeko adinako baliabide teknikorik. Hasi pertsonalaren kontrataziotik eta programazioraino,

TVEren zuzendaritza zentralaren erabakietara lotuak aurkitzen dira.

1983ko abenduaren 26an Hirugarren Kanalaren Legea onartu zuen Parlamentuak²⁵. Lege honek, jadanik 1980ko urtarrilaren 10eko Irrati eta Telebistaren Estatutu Juridikoan aurrikusia zegoena garatzen du, eta, eskatzen duten Komunitate Autonomo haiei, komunitatearen estaldurako telebista-kanal bat edukitzeko posibilitatea ematen die, komunitate bereko Erakundeek gestionatua izango dena, baina titulartasun estatalekoa. Lege honek inauguratzen duen telebista autonomikoaren eredia, bestelakoa gertatzen da Italiako Hirugarren Sarearen edo Frantziako FR3-ren aldean. Espainiako kasuan ez da egongo hirugarren kate bat bere parte garrantzitsu bat programazio bateratuarekin betetzen duena. Alderantziz, telebista autonomiko bakoitzak bere programazio propioa eduki beharko du. Bidezkoa den bezala, ez da egongo ezta hirugarren kanaletako programazioaren planifikazio zentralizatu bat, ez finantzaketa zentralizatu bat ere; Italiako kasuan mantendu egiten dira ezaugarri horiek; Frantziakoan, aldiz, 1982ko Erreformako Legearen garapenarekin telebista federatibo bateranzko bidea egiten ari da, telebista-zentru bakoitzaren iturri finantzario propioekin.

Badago beste faktore-sail bat oraindik ilunago egiten duena, ez bakarrik telebista autonomikoetarako ezarritako eredu teorikoa, baizik eta baita beren antolamendu praktikoa ere. Badago jadanik telebista hauetako bat, euskalduna, Hirugarren Kanalaren Legearen erregulapenetik at aurkitzen dena. Oraindik ere ikaragarritzko hutsuneak utziz jarraitzen du lege honek telebista autonomikoen programazioari buruz (neurri hertsakor batzu besterik ez du ematen gai honi buruz). Hirugarren Kanalak martxan jartzeko eskariak aurkezten hasiak diren bitartean, telebista pribatuen berehalako legalizazioa planteatzen ari da, eta hauen konkurrentziari nekez jarkiko zaizkio haiek. Antzeko kondizioetan, bada, izugarritzko arriskua daukate Hirugarren Kanalek, publizitatetik izango dituzten diru-iturriak eskasegiak gertatuko zaizkielako, Komunitateko erakundeen aurrekontuek ordainduta funtzionatu behar izateko, eta horrek benetan serioски hipotekatuko luke telebista horien bideragarritasuna. Eta azkenik, hori nahikoa ez balitz bezala, TVEren Zentru Erregionalek har dezakete TVEren bulkada bat, emandegi autonomikoei konkurrentzia egingo dieten zentru bilaka daitezten. Bistan da guzti horren azpian, Estatu espainolean, telebistaren zerbitzu publikoko kanal desberdinen zeregina bateratuko lukeen komunikazio koherente eta errealitate politiko, sozial eta kulturalari egokituriko baten politika-falta dagoela.

2.2. TVEren produkzioa eta deszentralizazioa

Ikuspuntu teoriko batetik begiratuta, TVEren produkzio-sistema, «polizentrikoa» izan da zalantzarik gabe. Madrileko instalazioez gainera, Barcelona eta Kanarietako Produkzio- eta Transmisio-Zentruak ere hortxe egon dira. Har dezagun, adibide gisa, katalanaren kasua, hau, gainera, kanariarra baino ahalmen handiagoko zentrua da eta.

TVEren hasieretan, Barcelonako Miramarko zentruak nahikoa garrantzi handia izan zuen. Eman zen halako oreka bat ere han egiten ziren programen eta La Habanako Pasealekuan, Madrilen, egiten zirenen artean.

1962an, hondoko teloi bezala «Garapeneko Plana» eta Informazio eta Turismoko Ministrari bezala Fraga Iribarne zituela, TVEren garapenik inportanteena eman zen: 2.000 km-ko lotura-sarea edukitzetik 9.000koa edukitzera pasa zen, 7 emisore edukitzetik 21 edukitzera VHFan, UHF bidezko transmisioak sortu ziren eta 1964eko uztailaren 18an TVEren instalazio berriak inauguratu Prado del Rey-n. Une horretatik aurrera, Kataluniako zentruaren garrantzia marginala izatera pasa zen eta bere baliabide teknikoak, soberakin modukoak, Madrilekoen konparazioan. Ikus ditzagun datu batzu:

a) *Programen produkzioan* (Barcelonan egindako programak), TVEren lehen edo bigarren katean emateko, esan daiteke, 1977 arte ez zela antzerki-programa bat bakarrik ere egon (urte horretan «Salome» egin zen, Nuria Espert-ek interpretatua). Urte horretan bertan Kataluniako produkzioak TVEren emankizun estataletara egiten duen ekarpena 286 ordukoa da (% 4,7 bat). 1980an zifra hori zerbait altuxeagoa da: produkzioaren ia % 7 TVEren emankizun estataletarako.

b) *Miramar-ko Zentrutik TVEren bi kateen multzorako programagintzan*, 1975eko urtarrilean, guztira emandako 434 ordu eta 13 minututatik, 424 ordu eta 55 minutu eman zituzten Madriletik, eta 0 ordu eta 56 minutu besterik ez Barcelonatik. 1977ko urtarrilean, 493 ordu eta 36 minutuko emanalditik, 0 ordu eta 41 minutu izan ziren Barcelonatik emanak. 1980an portzentaia Barcelonaren aldekoena izan zen hilabetean (Abuztuan), guztira emandako 446 ordu eta 38 minututatik, 5 ordu eta 9 minutu bakarrik zegozkion Barcelonari.

c) *Baliabide teknikoetan*, ikaragarria da desberdintasuna. Bada-go txosten bat RTVEren zuzendaritzak 1978an ordurarteko bere

ohituraren kontra egina eta desberdintasunak xehekatzen dituen. Artikulu hau datu teknikoetan ez luzatzearren, zera esango dugu bakarrik: data horretan Madrilek 4 Estudio zeuzkala koloretan produzitzeko prestatuak, Barcelonak bat bakarra zeukan bitartean, eta hau bi kamerarekin.

d) *Baliabide finantzarioei* dagokienez, berriz, ongi aski argitzen digu Finantzeta Ministerioak 1978-79an egindako RTVEren kontuen eta gastuen ikuskaritza famatuaren konklusio batek. Txosten horrek dioenez, «desberdintasun sumingarri» bat dago Madrilen eta Barcelonaren artean, eta zera gaineratzen du, Prado del Rey-n «altzari garestiak, koloretako telebistak, irrati-aparatuak eta prentsa ugaria dagoen bitartean... Barcelonan aulki zaharkituak, pertsonak baino aulki gutxiago eta idazmakinak erosteko aurrekontu-fondorik ez dutelako akuran hartuak»²⁶.

Aparteko kapitulu bat merezi dute soilik Katalunia-Balearetako zirkuitura destinaturiko produkzioak eta emankizunek. Programa horiek, halako denbora batez emandako «Miramar» informatiboa izan ezik, katalanez eginak zeuden. 1977 arte, emankizun horietarako produzitutako ordu-kopurua eskasa izan zen, eta data horretatik aurrera astean 17 bat orduz ematean finkatu zen.

Baina ez da hor bukatzen kontu guztia, zeren eta orduen kopurua txikia baldin bada, emankizun horiek entzulego eskasa egoten den orduetan ematen bait dira. RTVE beraren Entzulego-Ikerketako Kabinetearen inkesta baten arabera, eguerdiko emankizun-orduetan (13,30etatik 14,30etara) gizonen % 27,3 bakarrik aurkitzen dira etxean; emakumeen aldetik, berriz, etxean dauden portzentaia % 71,6koa da, baina % 58,8 etxeko lanak egiten aurkitzen dira. Arratsaldeko orduetan (17,15etatik aurrera) gizonen % 13k eta emakumeen % 19k bakarrik aitortzen zuten ikusten zutela telebista. Gaueko emankizunei dagokienez, hauek bigarren katetik egiten ziren, eta errepikagailuen sareak ez zituen estaltzen Katalunia eta Balearetako hainbat zonalde.

Beste aldetik, Katalunia-Balearetako zirkuituaren emankizunak Prado del Rey-ren eritziz «lehentasuna» zutenekin batera gertatzen zirenean, kendu egiten ziren haiek. Hor doa datu bezala 1980an Kataluniako Parlamenturako hauteskunde-kanpainaren hasieran gertatua: aste oso batean kendu egin ziren arratsaldeko emankizun guztiak, Neguko Joko Olinpikoen erretransmisioekin batera gertatzen zirelako aitzakiarekin.

Eta menpetasunezko panorama guzti hori osatzeko, aipa genitzake bai RTVEko zuzendariak, bai botere politikoek programa

katalanetan egin zituzten esku-sartzeak. Horrela, 1975ean «Personatges» programatik kanpora bota zuten Montserrat Roig. Urte horretan bertan, Fraga Iribarne *sine die* suspendituta utzi zuen Raimon abeslariaren programa bat. 1980ko maiatzean, RTVEko zuzendariek, kendu egin zituzten Kataluniako Parlamentuari buruzko programa batetik Pau Casals-ek Nazio Batuen Batzarrearen aurrean Kataluniaren nortasun nazionala baieztatuz agertzen ziren irudiak.

Guzti horren aurrean, amai dezakegu esanez, hainbat Produksio-Zentru edukitzeak ez duela esan nahi izan benetako deszentralizazio bat, «polizentrisimo» horrek ez duela ekarri berarekin errealitate kultural eta sozial desberdinetan oinarrituz burura zezakeen produkzio bat, eta ezta teknikoki era deszentralizatu batean egin zitekeen produkzio bat ere.

2.3. Zentru Erregionalak

1971ko maiatzetik aurrera Bilbo, Oviedo, Santiago de Compostela, Valencia eta Sevillako Zentru Erregionalak inauguratu ziren eta orobat Madriletik Gaztelarako emankizunak ere. Zentru Erregional hauek bete izan duten paperaren aurrean, ezin hitz egin daiteke telebista deszentralizatu batez.

a) *Beren sorpenak arrazoi teknikoei erantzuten die, eta ez deszentralizatzaileei.* Ordurarte korrespontsalak edukitzen zituzten probintzia guztietan, berriak filmatu eta Madrilera bidal zituzten, han errebelatuak, muntatuak, etab. izateko. Horrela, bada, berri «erregionalek» izugarritzko atzerapenak izaten zituzten. Eta Zentru Erregionalen sorpena, hain zuzen, berri horiekin berehalaxe kontatzera zuzendua zegoen, TVEren mikroondazko lotura-sarearen bidez bidaliz. Horren froga bat dugu, 1974eko urria arte, horixe izan zela aipatu Zentruen egiteko bakarra. Beste froga bat, berriz, zera litzateke: zeukaten ekipamendu teknikoak, informazio-lan horixe betetzeko bakarrik balio zuela. Azkenik, konstata daiteke Zentru Erregional bakoitzari zegokioken emankizun-estaldurak benetan zerikusi gutxi zuela erregio, nazionalitate edo komunitate linguistikoekin; aitzitik baizik, lehendik zeuden emangailu eta loturen egitura teknikoaren funtzioan egin zela; eta, horrela, Bilboko Zentruak, bere estalduran, Hego Euskal Herriko lau probintziak, Santander, Logroño eta Burgosko iparraldea hartzen zituen.

b) *Beren baliabide teknikoak, gizatarrak eta finantzarioak, eskasak baino areago miseriazkoak izan dira.* Bilboko Zentruak, bere instalazio guztiekin, 80 metro karratu betetzen zituen (Prado del Rey-ko Estudio 1 zk.koak berak bakarrik 875 metro karratu okupatzen zituen), 10 pertsonarekin kontaktzen zuen lanean eta bi kamera elektroniko bakarrik zeuzkan. Baina sortu eta handik 7 urtetara, 1978an, Zentru Erregional guztietako baliabide tekniko guztiek beren multzoan (RTVEren aipatu txosten horretan jasotzen den bezala) honako akats hauek zituzten, besteren artean: ez zegoen bat bakarrik ere koloretako telebistarako ekipatua, ez zuen bat bakarrik ere programak egiteko ahalmenik (informazioetakoak, oso dokumental sinpleak eta zuzeneko elkarrizketak izan ezik), eta soilik 5 kamera-unitate higikorrekini kontaktzen zuten (bat bakarria Zentru bakoitzeko).

c) *Horregatik, bada, produzitzeko baliabide-falta guzti horrekin, beren emanaldiak oso txikiak izaten dira eta informatibo bat eta magazin bat edo orduerdiko programa kultural batez eratuak.* Lehenago ere esan den bezala, emankizun hauek ez ziren hasi ere egin 1974erarte. 1976an, TVEko lehen kateak guztira emandako 3.734 ordu eta 34 minutuetatik eta bigarrenak emandako 1.614 ordu eta 3 minutuetatik, Sevillako 96 ordu eta 30 minututako denboraldiaren eta Oviédoko 124 ordutakoaren artean dabil emankizun erregionalen iraupena. Oraindik gaur bertan ere, ordu bat bakkarrera mugatzen da bere programazioa, eta oso entzulego eskasa duen uneetara, gainera.

d) *Berriak telediarrietara bidaltzeak ere atzerapen-prozesu bat jasan du, nahiz eta horixe izan beren zeregin funtsezkoena.* Eta hau bereziki esanguratsua da 1974az geroztik, larunbatetako emankizun erregionalak programazio nazionalen ezabatzean. Bilboko Zentruak berak bakarrik 1.200 bat berri bidali zituen urtean, 1972 eta 1973 artean. 1977an, ordea, TVEk ezabatu egiten ditu emankizun horiek, Madriletiko programazioa zerbitzeko; urte horretan bertan Zentru Erregionalen instalazioak ixteko dekretua ematen da, arratsalde guztietan, eta orobat larunbat eta igandean ere. *El País* egunkariak 1982ko otsailaren 25etik martxoaren 3ra bitartean emandako telediarrioei buruz argitaratu zuen estudio baten arabera, guztira emandako 1.169 berrietatik 84 bakarrik (% 7,2) ziren Zentru Erregionaletatik hartuak, eta hori egun haietan berrietako hamaika funtzionatzen zeudela.

e) *Informazio erregionalak emankizun estataletan duten partaidetza kirol-programetan bakarrik da garrantzizkoa.* Horixe da RTVEren zuzendaritzak berak egiten zuen balantzea hainbat bider

errepikatu dugun 1978ko txostenean: «Probintzia edo erregioetako berriaren presentzia programa nazionalerako kopuru handi batean nabari da, kiroleko «Sobre el terreno» edo «Estudio Estadio» programetan bereziki, non beren edukinaren zatirik handiena gertatzen bait dira».

f) *Bertako hizkuntzen erabilera Bilbo, Santiago de Compostela edo Valencia bezalako Zentruetako emankizunetan, ia hutsaren hurrengo da.* Bilbokoaren kasuan gertakari txiki bat besterik ez: 1975eko abenduaren 12an programa-sail bat euskaraz ematea erabaki zen, orduerdiko iraupeneko bakoitza, «Euskalerrria» titulua- ren pean. 1977ko abendutik aurrera ez zen gehiago eman.

2.4. Autonomien Estatuko legeria deszentralizatzailea

Telebistari buruz indarrean dagoen legeria, honako dokumentu hauetan jasotzen da funtsean: Konstituzioan, Gortek 1978ko urriaren 31n onartutakoan; Autonomi Estatutuetan, lege organiko-koen izaerarekin ezarriak direnez gero; 1980ko urtarrilaren 10eko Legeak promulgatutako Irrati eta Telebistaren Estatutuan; 1983ko abenduaren 26an onartutako Hirugarren Kanalaren Legean eta Komunitate Autonomoetako Parlamentuek elaboratutako legeetan, bereziki Kataluniako TVren hirugarren kanala eta Euskal Irrati-Telebista Ente Publikoa sortzeko 1982ko maiatzaren 20ko Legea aipatuko ditugu.

a) Konstituzioak bi bide ezarri zituen Autonomiara iristeko eta Komunitate desberdinen kompetentziak finkatzeko: 151. artikulua-rena, Kataluniak, Euskal Herriak, Galiziak eta Andaluziak aukeratua, eta 143. artikulua-rena, gainerako komunitateek hartu zutena. Desberdintasun horrexek markatzen ditu, baita, kasu bateko eta besteko kompetentzia desberdinak ere telebista autonomikoak martxan jartzeari dagokionez²⁷.

Printzipioz, Konstituzioak, arlo honetan, prentsa, irradi eta telebistako oinarritzko arauak finkatzeko ahalmena bakarrik gordetzen du Estatuarentzat, arau horren legezko garapena eta burutzapena Komunitate Autonomoen eskuetan utziz. Alabaina, beren Autonomiara 143. artikulua-ren bidetik iritsi ziren Komunitateek har ditzaketen kompetentzien artean Konstituzioan ez da jasotzen inolako erreferentziarik komunikabideei buruz; horregatik, Komunitate hauek konstituzionalki markaturiko bost urteak itxaron behar zituzten kompetentzia berriak lortzeko, edo erdiets zitzaizkien kompetentzia berriak lehenago, gai honetan, baldin eta Irrati eta

Telebistaren Estatutuak horretarako posibilitaterik ematen bazuen eta geroagoko beste lege batek posibilitate horiek xedatzeko bideirik ematen bazuen.

Aldiz, ez zegoen horrelako baldintzarik 151. artikulua araberako Autonomientzat. Bakoitzaren Autonomi Estatutuak hala xedatuz gero, lau Komunitate horiek har zezaketen beren gain Estatutuak Telebistari buruz emandako oinarritzko arauak garatu eta burutzeko ardura.

b) Alabaina, diferentzia nabari bat dago lau Komunitate hauen *Autonomi Estatutuen* barruan. Horiek guztietan, euskaldunean ezik, konpetentzia horiek Irrati eta Telebistaren Estatutuak erabakitakoaren arabera egikaritutako direla seinalatzen da. Gernikako Estatutuan, aldiz, esplizituki jasotzen da Komunitateak «bere telebista propioa erregulatu, sortu eta mantentzeko» eskubidea, eta Estatutu guztian zehar ez dago inolako erreferentziarik, hori Irrati eta Telebistaren Estatutuak finkatuko dituen arauen arabera egin beharko dela dioenik. Legezko oinarri honetan funtsatuz (eta Gernikako Estatutua bezalako Lege Organiko bat Irrati eta Telebistarena bezalako Lege Arrunt bat baino gorago dagoela argumentatuz), «laugarren kanala», ETB, sortu zen, bere titularitatea Komunitatean bertan duena. Ahalmen horretaz gainera, Gernikako Estatutuak jasotzen du titularitate estatala izango lukeen kanal berriren bat erabiltzeko posibilitatea, baldin eta Estatutuak kontzesio-erregimenean Komunitate Autonomoari ematen badio. Oinarri honetantxe funtsatzen da Euskal Komunitate Autonomoak, ETBz aparte, titularitate estataleko hirugarren kanal bat gestionatzeko duen ahalbidea, bere erakunde-eremuan, gainerako Autonomiek bezala.

c) *Irrati eta Telebistaren Estatutua* da, beraz, telebista publikoaren deszentralizazio guztia eraendu beharko duena, Euskal Herrian «laugarren kanala» martxan jartzearen salbuespenarekin. Legearen izen berarekin bataiatu duen liburuan Gorostiaga profesoreak dioskunez, Estatutuak deskontzentrazioa eta deszentralizazioa eragiten ditu aldi berean. Formula horietako lehenak esan nahi du, lehendik konpetentzia zuenak (RTVEk) mantendu egiten duela, baina bere hierarkiaren menpean dagoen beheragoko lurralde-organo batengan ahalmen erabakiorrak iraunkorki uzteko bidea ezartzen du. Kontzeptu honetan sartuko lirateke Estatutuan aurrikusten diren RTVEren lurralde-ordezkariek sortzea bezalako elementuak. «Deszentralizazio» kontzeptua, Gorostiaga profesorearen formularen arabera, Gobernuak hirugarren kanalaren gestioa Komunitate Autonomoari ematea aurrikusten duen Estatutuko po-

sibilitateari atxekiko litzaioke. Izan ere, Estatutuak aurrakusten bait du «titulartasun estataleko telebista-kanal bat Komunitate Autonomo bakoitzaren lurralde-eremurako eta honen gestiopean ipintzeko posibilitatea, behin Gorte Orokorren Legeak aurre-
tiazko baimena eman ondoren» eta martxan jartzea bera TVEren lehen eta bigarren kateen estaldura tekniko aurretiaz «Espainiako lurralde guztira» hedatua egotera baldintzatua dago (kontu egin behar da, data horretan aipatu lurraldearen ia % 40 batek ez zuela oraindik telebistako bigarren katearen seinalerik hartzen, beharrezko lotura-sarerik ez zeukalako)²⁸.

d) Hirugarren kanalak Autonomietan martxan jartzeko era erregulatzen duen Gorteen Lege horrek 4 urte itxaron behar izan du onartua izateko, eta hortik atera daiteke zenbaterainoko borondatea dagoen telebistaren arazo honetan gauzak deszentralizatzeke. *Hirugarren Kanalaren Legea* dugu. Lege honek Gobernuari baimena ematen dio titulartasun estataleko hirugarren telebista-kanal bat funtzionamenduan ipintzeko eta Komunitate Autonomo desberdinei kontzesio-erregimenean emateko behar dena xeda dezan. Estatua izango da Komunitate bakoitzari hedapeneko sarearen azpiegitura (emangailuak, loturak eta errepikagailuak) emango diona, eta kanon bat kobratuko du horiek erabiltzeagatik.

Legeak, beste aldetik, 6 hilabeteko epearen barruan «Estaladura-ko Plan Nazional» bat aurkeztera obligatzen du Gobernuari.

Hirugarren kanalen iharduerari buruzko arau orokorrak, teoriakoki TVEn agintzen duten oinarriko arauen antzekoak dira: objektibotasuna, egiazkotasuna, inpartzialtasuna, informazioen eta eritzien bereizkuntza, etab. Kontutan hartzen dute baita Komunitate bakoitzean dagoen «hizkuntz aniztasunarentzako errespetua» ere.

Programazioari dagokionez, grabazio, transmisio eta kalitateko arau teknikoak TVEn indarrean daudenetara lotzera behartzen dira hirugarren kanalak. Erregulatzen da, baita, kanal desberdinen arteko emankizunen loturak egiteko posibilitatea eta berrien nazioarteko zerbitzuak hartzeko eta emateko edo programak trukatzeko akordioak egiteko posibilitatea ere.

Baina, beste aldetik, garrantziko muga-sail bat ipintzen da: ezein hirugarren kanalek ezin eskura dezake eskusiban proiektzioa beste komunitateetan edo TVEn galeraziko lukeen programarik; programa bat eskuratzeko konkurrentzia baldin badago TVEren eta hirugarren kanal baten artean, honek eskuratu ahal izango du, baldin eta soilik Komunitateko hizkuntza propioan emateko bada

(hizkuntza propiorik ez duten Komunitateek, beraz, ez dute esku-bide hau); TVEk beretzat gordetzen du mundu guztiko kirol-lehiaketak zuzenean transmititzeko lehentasuna; hirugarren kanalek ezingo dute, ezta, «interes nazionaleko gertakarien transmisioa» esklusiban kontratatu.

Azkenik, argiro esplizitatu geratzen da hirugarren kanalen seinaleak uhinen bidez bakarrik egin daitezkeela eta «esklusiboki RTVEri erreserbatuak geratzen direla, espainol lurralde osorako, kable, satellite edo beste edozein hedapen-prozedura bidezko emisio- eta transmisio-sistemak».

2.5. Definizio-falta eta argi-ilunak Telebista Autonomikoan

Hirugarren Kanala erregulatzen duen Legeak ez du ematen, gure ustez, telebista autonomikoaren eredu baten eta bere funtzionamenduaren definizio argi bat. Badaude datu batzu, kontutan hartzea merezi dutenak:

a) Badago, hirugarren kanalen arau erregulatzaila hauetatik kanpora, laugarren kate bezala, geratzen den telebista autonomiko bat: ETB. Eta telebista katalana formalki Lege horren esparruan inskribatua geratzen bada, kontua da bere funtzionamendu praktikoa lege horretatik kanpora eramaten ari dela, eta hain kanpora, non Zaragozan 1984eko maiatzaren lehen egunetan egin ziren «Telebista Autonomikoari buruzko I. Ihardunaldietan», TV3-ko ordezkariak, Enric Canals-ek, bere zalantzak agertzen bait zituen «gu hirugarren kanalaren babesean jarri ote garen ala jadanik laugarrenean gauden».

b) Oraindik definitzeko dago zer gertatuko den TVEren Zentru Erregionalekin, Telebista Autonomikoak funtzionamenduan sartzen direnean. Bidegabekeria bat izango litzatekeela ematen du estaldura autonomiko edo erregionaleko emankizun bikoitzak mantentzea. Areago oraindik, kontutan hartzen baldin bada telebistako zerbitzu bat muntatzeak oso garesti jotzen dela, eta beren titulartasuna Estatuari eta beren gestioa Estatu horren beraren Erakunde publikoei —zeren eta Erakunde Autonomikoak ere Estatu bait dira— dagozkien hirugarren kanalez hitz egiten ari garena pentsatzen baldin bada, TVEren gaur egungo Zentru Erregionalen baliabide teknikoak eta gizatarrak telebista autonomikoak martxan jartzeko oinarri izatera pasatzea izango litzatekeela ematen du bidezkoena. Ez bide dirudi, ordea, horrelakorik gertatuko denik, eta

bai, TVEk bere Zer.tru Erregionalei «aurretiaz iragarritako konkurrentzia»ren papera jokarazi nahi diela, etorkizuneko telebista autonomikoen kontra.

c) Gisa horretako baldintzetan, Telebista Autonomikoen kostuak bihur daitezke benetako botila-mutur martxan jartzeko go-go luketen Komunitateentzat. Andaluziako Juntaren aurrekontuetan (bere Telebistako projektua ixtea erabaki aurretik) 750 milioi pezeta asignatu ziren hasierako lanen kontzeptuan bakarrik. Aipatu Telebista Autonomikoei buruzko I. Ihardunaldietan irakurritako txosten batean Madrileko Komunitate Autonomoaren Telebistarako ebaluatutako kostuak 1.795 milioi pezetakoak ziren lehen fasean (lehen sei hilabeteetarainokoan) eta 2.500 eta 3.000 milioi bitartekoak bigarren faserako (hurrengo sei hilabeteetarako), guzti hori 1984eko apirileko pezetetan eta kostu horietan sartu gabe plantilaren gastuak, zeina lehen fasean 258 pertsonakoa eta bigarrenean 348koa izango zela pentsatzen bait zen. Kontzeptu honetan aurrikusitako gastuak sartzen baldin baditugu eta eransten baldin badizkiegu ustiapeneko beste hainbat gastu (ordezko piezak, kontserbazioa eta zerbitzuak, produkzio propioa eta besterena, bikoizketa, telefonoa eta telexa...), soilik hasierako fasearen eta lehenaren artean beste 2.660 milioi gehitu beharko liriateke. Oraindik ere badaude beste partida gehiago kostuei eransteko, baina amortizazioetarako inbertsioek bakarrik 156 eta 183 milioi bitarteko kopurua suposatuko dute urte bakoitzerako.

d) Nondiko sarrerekin aurpegi eman diezaiekete TB autonomikoek tamaina horietako zifrei? Erantzuna, beti-beti, bera izan ohi da: publizitateko sarrerekin. Madrileko biharko telebistaren adibidearekin (TM3-rekin) jarraituz, publizitatearengatik sartuko diren kopuruak 2.000 eta 6.000 milioi pezetatan estimatzen dira lehen faserako. Benetan harritzeko moduan ematen du atentzioa bi zifra horien arteko diferentziak, eta horrek pentsarazten digu aldagaririk garrantzitsuenak (entzulego erakargarria eta iragarleen jarrera) guzti aurrikusi direla edo zail gertatzen dela ebaluatzea erizpide fidagarriekin. Telebista katalanak (TV3-k) asko gehitu ditu publizitateagatik sarrerak eta aurtengo urte honetan, kontzeptu honengatik, 3.300 milioitaraino iristea aurrikusten du; baina, aldi berean, bere aurrekontua 7.200 milioikoa da, eta ondorioz gertatzen den ia 4.000 milioiko defizitak Generalitat-aren aurrekontuen kargura estalia izan beharko du. ETBren kasuan, Parlamentuak urtealdi honetarako onartu dituen aurrekontuen arabera, ia 3.000 milioiko zifra jasotzen da, eta oraindik oso eskasak dira publizitateagatik jasotzea aurrikusten diren sarrerak²⁹.

Kataluniako TV3-k eta Madrileko Komunitate Autonomoko biharko TVk abantailak baldin badituzte ere ETBren aldean publizitatearen kontzeptuan kobratzeko orduan, entzuleria handiago batentzat emango dutelako (eta, beraz, publizitateko spoten paseko prezioa ere handiagoa izango delako), gainerako Komunitate gehienek izan ditzakete gurearen antzeko edo okerragoko egoerak, kontutan edukita ere Euskal Telebistaren entzulegoan euskara erabiltzeak ondorio murrizkorrak suposatzen dituela. Gainera, Komunitate hauen Aurrekontu Orokorrak Euskal Herrikoarenak baino txikiagoak dira ezpairik gabe.

e) Telebista Autonomikoen garapenerako zailtasunei buruz apuntatzen ditugun faktore guzti hauei, oso garrantzi handia duen beste bat erantsi beharko zaie: telebista pribatuak. Telebista pribatuak funtzionamenduan sartzen direnean, bi fenomeno elkar-erlazionatu gertatuko dira: entzulegoaren zati garrantzitsu bat telebista hauetarantz desplazatuko dela, eta, ondorioz, publizitatearen gero eta parte handiago bat telebista publikoa abandonatu eta pribaturantz zuzenduko dela. Horixe izan da behintzat Europako esperientzia. 70eko urteen hondarretarako, BBCren bi kanalen entzuleria % 50 batera jaitsi zen; finantz baliabideen kapituluan, berriz, erabiltzaileen aparatuen kanon edo lizentziarengatiko sarre-
rak (horixe da eta BBCren sarrera-iturria) % 47koak izan ziren 1978an (287 milioi libera esterlina), baina publizitateagatiko sarre-
rak (telebista pribatuen sarrera-iturria) 400 milioi liberataraino iritsi ziren. Italian, non 1976az geroztik ehundaka telebista pribatu agertzen ari bait dira, soilik 6 kate garrantzitsuenen entzuleria 30.781.000 pertsonataraino iristen zen 1981ean eta publizitateagatiko sarrerak, berriz, 202,3 bilioi lirtataraino. Horien aurrean, telebista publikoak, 46.110.000 pertsonako entzuleria zuen, 216 bilioi lirako sarrerekin. Eta ordutik hona ere telebista pribatuen aldera okertuz jarraitu du balantzak, nola entzulegoari dagokionean hala publizitatearen atzematean.

f) Punturik ilunenetako bat, telebista autonomikoen programazio-motarena da. Horren definizioa, norabide kontrajarrietarantz erakarriko duten faktore desberdinen menpean egongo da: informazio, formazio eta kulturako alternatiba bat eskaini beharra TVE eta telebista pribatuen aurrean; behar hainbateko entzulego-kotak lortu beharra; beren programak egiteko ahalmen mugatuei ahal den zuku guztia atera beharra; nazioarteko merkatuan programak erosi beharra programazio-kostuak merkatzeko, etab.

Programazio alternatibo batek hainbat lan-linea osagarri erantzun beharko lieke: TVE ukitzen ez duten edo gaizki ukitzen du-

ten eta, hala ere, telebistaren zerbitzu publiko bezalako eginkizunarekin erlazionatuak dauden emankizun-motei bideak ireki (tele-
-hezkontza, tele-*os*asuna, etab.); TVErekiko benetako konkurren-
-tziatzko linea bat sustatu informazioko programetan (ETB eta, ba-
-tez ere, TV3 maila oso estimagarriak lortzen ari dira arlo honetan);
guzti hori komunitate bakoitzeko problemak jaso eta islada ditzaketen
erreportaia, kultur bilera, eztabaida, etab.ekin osatu, eta, guzti horren
barruan, telebistaren bidez, komunitate horietako bakoitzean gizartearen
aldaketan funtzio dinamiko bat betetzen duten taldeei telebistaren bidez
adierazteko aukerak emanaz (ez nahastu, beraz, telebistara iristeko
posibilitatea Parlamentuko ordezkaritza-mailarekin), etab.

Telebista Autonomikoak baliagarriak izango badira, ordea, behar
hainbateko entzuleri maila bat behar da nahitaez. Eta entzuleri maila
hori beharrezkoa da, baita, telebista horien bizitza ekonomikorako ere,
zeren eta ezin bait daiteke pentsatu ere egin horiek publikitateak
konkistatu gabe mantendu ahal izatea. Horregatik, bada, oreka-punturik
zailenetako bat, hain zuzen, programazio horretan entretenimendu eta
fikzioaren tematikak hartzen duen pisuan egongo da. Programazio-
mota honetako parte bat ere soilik arrazoi ekonomikoengatik eta
entzuleria konkistatzeagatik bakarrik erosi ahal izango da.

Telebista autonomiko hauen neurriek ez dute biderik ematen
programen produkzioan teknika konkurrigarri baten estaldurarekin
kontatu ahal izateko. Beste aldetik, horrek suposatuko litzuzkeen
kostuak gehiegizkoak izango lirateke beren entzuleria muga-
tuen konparazioan. Fikzio eta entretenimenduko programen produkzioa
agertzen da, beraz, produkzio-ahalmen mugatu horiei ahalik eta
zukurik handiena kentzeko biderik onena bezala. Baina oraindainokoa
ez du ezerk iradokitzen telebista autonomiko desberdinen artean
batera produzitzen hasteko projekturik, aitzitik baizik, bakoitza
bere programen produkzio-zentru propioa garatzen ari da.

Hirugarren Kanala erregulatzen duen Legea ez da batere zehatza
programazio autonomiko motari buruz. Baina oso zehatza da beste
aldetik Lege hori hirugarren kanalen programazioa negatiboki
baldintzatuko duen muga-sail batean, eta batez ere «hizkuntza
propio eta diferentziatu» bat ez duten kanaletan: programak «es-
klusiban» erosteko debekua, RTVEren presentziarekin kontaktuko
duen Batzorde Koordinatzaile baten kontrola edozein programa
erosterakoan, programak erosteko orduan TVEren eta telebista
autonomiko baten artean konkurrentzia dagoenean TVEren esku-

bide-lehentasuna, TVEren eskubide-lehentasuna nazioarte mailako kirol-ospakizunak zuzenean erretransmititzeko orduan, interes nazionalako gertakariak eskusiban erretransmititzeko debekua.

g) Azkenik, zera esan behar da: Estatu espainolean ez dagoela oraindik komunikazio-politika zertxobait taxuzkorik. Ez dago arautegirik gai ardatzei buruz (adierazpen-askatasuneko legea, sekretu profesionala, kontzientzi klausula, Konstituzioko 20. artikulua erabazpen garapena, talde sozial eta politikoen baliabideen kontrol parlamentarioa eta berorietarako irispidea...) eta Enrique Bustamante-k Alfoz aldizkariaren 11. zk.an seinalatzen duen bezala, «arautegi-falta hori komunikazio-politika koherente ororen ausentziaren gainetik dago eta berorretan babesten da».

Eta telebistari dagokionez, askoz ere nabariagoa da inkoherentzia hori. Hirugarren Kanalaren Legea egin da, autonomien eta komunikazioaren arteko erlazioa definitu gabe eta, batez ere, TVEren beraren eginkizun, programazio, etab.en birkokapenari beti nola edo hala ihes egin nahian, politikoki garai bateko Estatu zentralista gaudituz uste duen erregimen batean. Zeren eta arazo honen gakoan, hain zuzen, komunikazioaz eta autonomiez hitz egitea hirugarren kanalari bakarrik erreferitza ez izatean bait datza, baizik eta TVEren eta lehen bi kanalen paperari bestelako dimentsio bat ematera sartzean eta bere «zerbitzu publiko»ko funtzio teorikoa deszentralizazioarekin lotzera sartzean.

Alfoz aldizkariaren aipatu zenbakian, Antonio López, TVEko zuzendari izanak —83ko irailean dimititu egin bait zuen RTVEko zuzendari nagusi Jose M.^o Calviñok ezarritako planifikazioarekin ados ez zegoelako—, zera idazten zuen: «telebista, bere egiturari, gizarteak jadanik behar ez duenaren azken mostra bihurtzen da sistematikoki, zeren eta gauditua bait dauka, bere presioekin, telebistan isladatzen den egoera hori». «Trantsizio demokratikoa»ren eta UCDe lehen gobernuaren garaian, TVEk apenas jasan zuen aldaketa serioarik bere funtsezko elementuetan; orduan Parlamentuan gehiengoan aurkitzen zen indarrarentzat axola handiagoa zuen baliabide horren kontrol eta probetxamendu politikoak, berori errealitate sozio-politiko berrira egokitzeak baino. Urte oso bat eta hiru hilabete behar izan ziren Irrati eta Telebistaren Estatu-tua aurkeztu eta onartzeko eta lau urte gehiago Hirugarren Kanalaren Lege erregulatzaile baterako. Gainera, telebista gizartera egokitzeak —ustez aipatu Estatutuan jasotzen den bezala—, ez zuen TVEren programazioko erizpideetan eta ezta egiturari eta funtzionalitatean ere Estatuaren antolatamendu autonomikora egoki zitekeen behar adinako aldaketarik aurkitu.

1981eko uztailaren 28an, TVEren «Programazioko oinarriko printzipioak» argitara eman ziren. Berorietan, ordea, konstituzionalki onartua zegoen autonomi desberdintasunari erantzuteko kezka bat isladatu ordez, TVEk «batasun nazionaleko sentimenduak sendotzen laguntzeko» eginkizunean duen funtsezko papera azpimarratzen dute Printzipio horiek, zeren eta «ezin bait daiteke eztabaidan jarri ere gure gizartea nazio-identitateko krisialdi bat pasatzen ari dela». Printzipio horietan Kulturari ematen zaion tratamendua benetan argigarri gertatzen da. RTVEko Estatutuaren arabera, komunikabide hauek kultura espainola eta bere nazionalitate eta erregioena hedatzeko funtsezko tresna bat direla gogoratzen da hasteko. Baina, hortik aurrera, Printzipioetan ez da aipamen bat bakarrik ere egiten nazionalitate eta erregio horien kulturari buruz. «Kultur programazioko sektore espezifiko»ei dagokien apartatuan bertan ere —non kontutan hartzen bait dira musika arina eta Arte Ederrak—, nazionalitateen eta erregioen kulturek ez dute aipamenik txikiena ere merezi.

Oraindik gaur egun ere egiteko dago debate publiko eta argi bat, komunikabide honi atxeki ohi zaion «zerbitzu publiko»ko kontzeptu horren birdefinizio praktikoko bati buruz. Badaude, noski, horri buruzko eritzi publiko batzu, baina eraldaketa praktikoaerantz kanaliza ditzakeenak edo ditzaketanak (Erakundeak, Gobernuak, RTVE bera) iragazkaitzak zaizkie eritzi horiei eta badirudi berak direla, gainera, interes gutxiena dutenak debate publiko hori planteatzeko. Ikus ditzagun adibide batzu.

Antonio López, TVEko zuzendari ohiak zera planteatzen du aipatu artikuluan proposamen gisa: «bigarren kateak dedika dezake bere programazioaren parte bat, Estatutuan ezarritako lurralde-kontrolekin, Autonomia desberdinen kultura diferenteak Estatutik bertatik atenditzera». Horrela, haren eritzian, zera geratuko litzateke Hirugarren Kanalaren helburu bezala: «interes lokalaren ikuspuntua aplikatzea, hedatzera dedikatzen diren fenomeno kultural, formatibo, informatibo edo ikuskizun soil direnei». Eta guzti hori osatu egingo litzateke telebistaren zerbitzu publikoko eredu Udal-Autonomiara ere doituz, «kable bidezko telebista udal-kapitalaz eta azpiegitura teknikoaren instalazio eta ustiapeneko organismoen (Telefonika, TVE eta besteen) kapitalaz osaturiko elkarte mistoei esleituz». Egon daiteke proposamen honen alde edo kontra, kontu eginik gainera baduela bere interesa norengandik datorren jakinda; baina nolana ere azpimarratu behar dugu behin berriro, oinarriko problema-mota hauek, komunikazioari buruzko politika batean, ez direla definituak izan eta ez bide diru-

diela hala izango direnik ere. Gogora dezagun, bestalde, Hirugarren Kanalaren Legeak eskusiban RTVErentzat erreserbatzen dituela «lurralde espainol guztian kablez, satelitez edo beste edozein hedapen-prozeduraz emateko edo transmititzeko sistemak».

Esan da aurreko lerroetan ere zer-nolako koherentzi falta suposatzen duen Zentru Erregionalen programazioa Hirugarren Kanalaren alternatiba bezala garatu nahi izateak. Baina hauei berauei buruz ere ageri dira beste inkoherentzia batzu. Andaluziako Telebistaren projektua erretiratzean zerikusi handia izan zuen, noski, kostu ekonomikoaren arazoak; baina ez zen hori izan arrazoi bakarra. Jarrera-aldaketa, hain prezeski, Rafael Escuredo Andaluziako Juntako presidente zenari Partidu Sozialistatik dimitierazi zitzaionean sortu zen, zeren eta ordurarteko eztabaidagaietako bat Andaluziako Telebista bait zen, hain zuzen ere. Behin eta berriro aipatu ditugun Telebista Autonomikoari buruzko I. Ihardunaldietan, honela zioen José Ramón Pérez Ornia jaunak: «erabaki hori [Andaluziako Telebistaren projektua erretiratzekoa] telebista pribatuen sustatzaileen aldetik abegi onez hartua izan zela kontutan eduki gabe —horrela publizitate-merkatu zabal baten horizontea garbitua ikusten bait zuten—, ezin da ezkutatu badaudela hor azpian beste arrazoi batzu, eta horien artean Nazioko Gobernuak etorkizunerako dituen projektuen posibilitatea, hirugarren kanalak berak martxan jartzekoa edota baita “loapizatze” prozesu batena ere, hizkuntza propiorik ez duten komunitate guztiak erasango liekeelarik, telebista baten izateko arrazoi bakarra eta hutsa hizkuntza izango balitz bezala». Eta egiten du halako argitxo bat ere guzti honi buruz, Andaluziako Juntak F.M.ko irratietarako egin izan dituen hogeitamabi baimen-kontzesioetatik hogeitamar merkatal enpresen alde egin izanak.

Baina inkoherentziak eta zerbitzu publikoan oinarrituriko komunikazio-politika baten falta inon gerta badaitezke oraindik ere larriago, telebista pribatuen gaian gertatzen dira. Jadanik esplikatua dugu nola horiek liberalizatuz gero benetako eztanda bat sortuko litzatekeen telebista autonomikoen flotazio-linean eta nola areagotu egingo lukeen TVEren beraren programazio-erizpideetan publizitaterako entzulegoa bilatzeko joera. Badirudi, hala eta guztiz ere, argi berdea emango zaiola telebista pribatuari, batere baloratu gabe eta gizartean gaiari buruzko eztabaidarik ere piztu gabe. Telebista horren sustatzaileen aldetik, adierazpen-askatasunean oinarrituz eta eskubide konstituzionalak alegatuz errebindikatzen da berorien legalizazioa. Konstituzioaren letrak berak argumentu horien baliozkotasuna kuestionatu egiten duela esanez hasi behar da,

ordea. Honela dio 128.2. artikulua: «Lege bidez erreserbatu ahal izango zaizkio sektore publikoari funtsezko baliabide edo zerbitzuak, bereziki monopolio-kasuan». Telebista monopolio bat da eta funtsezko zerbitzu publiko bezala definitua dago. Arazoa, beraz, zera jakitean datza: Gobernuak eta Gorteek ahalmen hori egikaritzen duten, ala telebista pribatuari bide librea ematea hartzen duten erizpide politiko bezala. Telebistari buruz hitz egiterakoan adierazpen-askatasunaz hitz egiteak, talde sozial eta politiko guztiei baliabide horretarako irispideak segurtatzea adierazi beharko luke, baliabide hori (ez bakarrik programazioan, baita bere produkzio-egituran ere) Estatu espainolaren errealitate multinazionalera egokitzea, etab. Telebista pribatuek, ostera, zenbait mila milioi dituzten eta milioi horiek telebista komertzialaren negozio errentagarri honetan inbertitu nahi dituztenei bakarrik ematen diete adierazpen-askatasuna.

Faktore guzti hauek bateratuko dituen eta telebista gaur egungo errealiterara eta etorkizuneko erronka politiko eta teknologikoetara berregokituko duen komunikazio-politika bat falta da; telebistaren «zerbitzu publikoa» delako egiteko hori nazionalitateen eta erregioen izantzarekin erlazioatuko duena, kanalen arteko erlazioa birdefinituko duena, etab. Bestela, inkoherentzia hori kostu astun bat gertatuko da Hirugarren Kanalentzat edo Euskal Herriko Laugarren Kanalarentzat.

2.6. Euskal Telebista

1982ko abenduaren 31ko gauean, 24 orduetan, Televisión Vasca-Euskal Telebistak, bere emankizuna inauguratzen zuen Eusko Jaurlaritzako Lehendakari zen Karlos Garaikoetxearen urte-bukaerako hitzaldiarekin. 1983ko otsailaren 2tik aurrera eguneroko emankizunekin hasi zen, oraindik esperimentu gisara egiten bazen ere.

Euskal Parlamentuak, bere aldetik, 1982ko maiatzaren 20an, Euskal Irrati-Telebista Herri-Erakundeari sorrera ematen dion legea onartzen du. Lege honetan komunitate Autonomoa izendatzen da han aipatzen diren «irradi-telebistazko zerbitzuen jabetzadun bezala» (1. art.). Gestioari dagokionez, hiru elkarte publikoren bitartez egiten da:

- Radio Vitoria. Emandegi hau Eusko Jaurlaritzak Arabako Aurrezki-Kutxari erosi zion, 1981eko abenduaren 31n, 55 milioi pezetatan.
- Euskadi Irratia. Honen eraketa 1982ko uztailaren 19an eman zen argitara, Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkarian.
- Euskal Telebista, hau ere 1982ko uztailaren 19an eratua.

Gizarte-komunikabide hauen iharduera ere, legearen arabera, RTVEren oso antzeko printzipio orokorretan oinarrituko da: objektibotasuna, egiazkotasuna, informazioaren eta eritzieren arteko bananketa, etab. Azpimarratzekoa da hemen nola seinalatzzen den «euskal kultura eta hizkuntzaren sustapena, euskararen erabilerarako programazioko oinarritzko printzipioak ezarriz, Komunitate Autonomoan euskaraz ematen diren irrati-telebistazko emankizunen eskaintza globalaren mailan oreka baten beharra kontutan edukiz».

Bestalde, gainerako telebista autonomikoei buruz aztertu diren problemen zati handi bat aplika dakioke ETBri ere. Baina merezi luke bi arazo konkretutan gelditzeak.

a) *Programazio-mota*. ETBren gaur egungo programazio-motak behin-behineko izaera duela azpimarratuz hasi behar dugu. Miramongo Programa-Produktzioko Zentrua funtzionamenduan sartzan ez den bitartean, erositako programekin mantendu beharko du ETBk bere emankizunen oso zati garrantzitsu bat.

ETBren produktu propioak direnetan, informatiboetan batez ere, kalitatea nahikoa ona da (TVEren telediariekin konparatuz gero behintzat eta kontutan hartzen baldin bada zein baliabide tekniko eta materialekin kontatzen duen).

Polemikarik gehien sortu duen gaietako bat, euskarara bikoizturiko «Dallas» bezalako programak ematea izan da. Era sinpleegian batzutan, kritikatu egin da emankizun-mota hau. Bistan da TVEren programazio ez-alternatibo baten irudia ematen dutela edo eman dezaketela, eta, ikuspuntu honetatik, justifikaziorik gabeko programa batena, euskal telebistaren izaera autonomikoari dago-kionez. Baina ETBren programazioko oinarritzko erizpideen artean hizkuntzaren berreskurapena eta sustapena dago eta behar du egon, eta faktore hori kontutan hartzekoa da «Dallas» bezalako emankizunetan ere. Gainera, ETBren lehen fase honetan, euskarari buruz duen funtzioak, entzulegoak bereganatzea eskatzen du eta ez da batere kasualitatea GALLUPEk aurtengo otsailan egindako inkestaren arabera, «Dallas» entzulegoaren % 46,9k ikusia izatea,

ETBren programazioa batezbeste % 20,8 batek ikusten duen bitartean. Azkenik, hor jarraitzen du entzulegoa, publizitatea eta iraupen finantzarioaren arteko erlazioaren arazoak eta esana dugu jadanik publizitateagatiko sarrerek oraindik estali gabe uzten dutela ETBren kostuengatiko urteko 3.000 milioi pezeta inguruko kopurua.

Arazoa, beraz, aski konplexua da. Eta GALLUPen inkesta osoa baloratzen baldin badugu, oraindik konplexuagoa gertatzen da. Entzulegoaren batezbestekoaren gainetik dauden hiru programak dira, «Dallas», «Kirolez-Kirol» (kirolei buruzkoa, % 37,8rekin) eta «Tele-Berri» (gaztelaniazko informatiboa, % 39,1ekin). Konstante horiek beren horretan jarraituko balute eta horiek erabaki beharko balute programazio-mota (entzuleria erakartzeko eta, beraz, publizitatea ere), zerbitzu publikoko funtzioa, euskalduna bezalako autonomia batean, seriozki kuestionatua gertatuko litzateke. Ez dago zertan pentsatu gaur egungo programazioak emankizunen hasierako izaerari ez diola erantzuten eta hori ez dela aldatuko. Nolanahi ere den, ez da egon Euskal Komunitate Autonomoan ere, oraindainokoa, debate publiko eta partaidetzarekiko bat (informatiboa gaztelaniaz ematen hastean eman zenaz harantzagorik behintzat) ETBren paperari eta bere programazio-motari buruz.

b) *ETB eta gizartea*. Gizarte-komunikabide bat ez litzateke baloratu behar egiten dituen programa-moten edo konkistatzen dituen entzulegoen aldetik bakarrik. Kontutan hartu beharko lirateke, baita, zein gizartetan kokatua dagoen eta gizarte horrekin dituen lotura edo harremanak ere. Komunikabide hori autonomoa baldin bada, oraindik beharrezkoagoak gertatzen dira bere gizartearekiko teilakapena eta euskara, kultura, etab.en berreskurapean izan behar duen papera, eta orobat gizarte horren eta bere kontradikzioen isladapen-ahalmena.

Guzti horrek, lehen-lehenik, irрати-telebistako organoaren egiturari eta funtzionamenduan bertan gorpuztu behar du. Puntu honetan, ordea, EITBk, ia kalkatu egin du RTVEren eskema bere karga negatibo guztiarekin. Zuzendari Orokorra gobernua izendatzen eta desizendatzen du, ez Parlamentuak eta ezta Administrazio-Kontseiluak ere, Valenciar Herriko telebistarako aurreproiektuak planteatu duen bezala. Badago gero Administrazio-Kontseilu bat ere, soilik Parlamentuko ordezkartzaren arabera osatua dagoena, bertan inolako lekuri ez dutelarik gizartearen beste osagaiak, hala nola, Unibertsitateak, organizazio kultural edo linguistikoek (Euskaltzaindia, AEK, etab. bezalakoan pisuarekin) eta

ezta beste eratako gizarte-organizazioek ere (sindikalek, herritarrek, etab.), funtsezko paper dinamiko bat jokatzeko dutenok. Azkenik, aurrikusia dago, baina ez du funtzionatzen, Aholkulari-Kontseiluak sortzea, non sartuko bait liriteke entitate sozialak, instituzionalak eta sindikalak, baina telebistaren gainean funtzio erabakiorrik gabe, eta aholkularitzako funtzio bat besterik beteko ez luketela programazio-gaietan.

Bigarrenik, «Antena-eskubidea» aipatu behar da, emankizunetan gaur egungo gizarte-aniztasuna ahalik eta gehien isladatzeko posibilitatea emango lukeena. Zentzu honetan, Euskal Herriko Komunitate Autonomoko irrati-telebistari buruzko legeak zera seinatzen du: «garantizatua geratuko da baita [eskubide hori] esangura txikiagoko talde politiko, sozial eta kulturalentzat ere», RTVEren alderantziz, zeinak «talde politiko eta sozial esangurasuenei» bakarrik aplikatzen bait die.

Euskalduntzeko eta euskarari alfabetatzeko programen eta euskaltegiek hor ETB behikulu bezala izan dezaketean paperaren arteko erlazioarena bezalako gaiak, ETBren eta euskal zinegile gazteen arteko filmegintzarena bezalako gaiak, etab. oraindik behar hainbat baloratu eta definitu gabe dauden arazoak dira. Oraindik ere bananketa handiegiak jarraitzen du komunikabide horren eta gizartearen artean.

Unibertsitateari dagokionez, laguntza, lankidetzeta eta elkartrukeko prozesu positibo bat gertatzen ari dela esan behar da, nahiz eta esperientzia oraindik oso hasierakoa den eta, agian, ez den behar adinako perspektibarik egongo bi parteen aldetik. Zentzu horretan komeni litzateke seinatzea behinik behin, ze, terreno praktikoagoko elkarrekiko laguntzez gainera (instalazioak, bekak, etab.), hainbat esperientzia egiten ari direla Italian eta Europako beste puntuetan, non Unibertsitatea bezalako baliabideek paper aktibo bat jokatzeko bait dute entzulerien azterketan (programazioari buruzko balorazio koalitatiboetan batez ere), teknologia berrien aplikazioan, etab. Euska! Herriko Komunitate Autonomoan ere egin behar liritekeen esperientziak, eskierki.

Euskaratzailea: Gotzon Nazabál

J.B.I.-K.G.

1 «Rapport intérimaire sur les réalités et tendances de la Télévision en Europe: perspectives et options», COM (83) 229 azkena, Bruselas, 1983-5-25, 5. or.

- 2 Europako Komunitatearen Egunkari Ofiziala, 1982-4-5.
- 3 Europako Komunitateko irratihedapen eta telebistari buruz 1982-3-12an hartutako erabakiaren 1. puntua. 1982-4-5eko Egunkari Ofiziala.
- 4 Telebista transnazonala dela eta europarrak duten jarrerari buruzko inkesta, 1982ko urria-azaroan Europako Komunitateko hamar herrietako 9.600 pertsonako mostra batean egin. «Telebista, datozen urteotan satelite bidez garatzen denean, zuzenean hartu ahalko duzu zeure aparatuan telebista europar bat, telebista nazionalaz gainera. Kate honen programak (informazioa, bariatateak, kirolak, hezkuntza, etab.) Europako zenbait herriek elkarren artean eginak izango dira, horien artean zeurea ere egongo delarik. Interesatuko al litzazuke posibilitate hori?» galderari, honela erantzun zioten: asko, % 30ek; franko, % 27k; pixka bat, % 20k; batere ez, % 19k; erantzunik gabe, % 4. Commission des Communautés Européennes COM (83) 229 azkena txosteneko II. Eranskina.
- 5 C.I.R.C.O.M. 1973an sortu zen, «I.T. Frantsesaren Ikerketa-Zerbitzua» (egun Ikusentzutekoaren Institutu Nazionala), «Kanadar Filmearen Bulego Nazionala», «WDRren Zerbitzu Musikala» (Köln) eta RTBF-Liège-ko Zentruaren iniziatibaz. 1973tik hona, hogeitaz hamar konferentzia antolatu ditu CIRCOMEk Europako herri desberdinetan, herri sozialistak ere barne. Ihardunaldi horietako gaiak izan dira: jendearen irispidea komunikabide horretara; elektronika esperimentalak, chromakey-aren teknika, programen elkartrukea, jendearen partaidetza, ikerketa eta lan esperimentalak, sormen bisuala musikan, berrikuntza krisialdian, irriti lokalak, programen nazioarteko fluxua, produktzio bide berriak (bideo arina), zinea eta telebista, hirugarren klaseko telebista bat, elektronika eta fantasia, tutu demokratikoa, azken kanala—deszentralizazioa eta jendearen irispidea—, teknologia berriak, noraino irits daiteke telebistazko kazetaritzaren papera?, sateliteak: zer programazio?... Azken konferentzia, jakina, Europako telebista erregionalei buruzkoa izan da.
- 6 Frantziar gaur egun badaude hamabi zuzendaritza erregionalek, beren produktzioak funtsean erregionalek dituztenak, garrantzizko («lourde») produktzio-zentru bat dutenak (hots: Marseille, Lyon eta Lille) salbu. FR3 Nord-Picardie-k (Lille-koak) bi erregio hartzen ditu: Nord Pas de Calais eta Picardie, gutxi gorabehera sei milioi biztanleko populazioa, Zentru honek programazioko 327 ordu ematen ditu urtean erregiorako, 350 langileko plantila dauka eta ia laurogeitamar milioi frankoko aurrekontuarekin kontaktzen du (1982rako).
- 7 Franz Froschmaier, Europako Komunitateen Batzordeko Informazioko Zuzendari Orokorren deklarazioa Telebista Erregionalen 1. Konferentziarako (Bruselas, 1983-5-20).
- 8 Land-etako irriti-telebisten bederatzi organismoak, artikuluko 3.I apartatuan aipatzen dira.
- 9 «Deutsche Welle» (DW) eta «Deutschlandfunk» (DLF) 1960an bozkaturiko lege federal batetik sortu ziren eta alemanez eta beste hizkuntzetan ematen dute atzerriko. Lehenak hamalau hizkuntzatan ematen du Europako herrietarako eta bigarrenak, uhin laburretan eta hogeitamahiru hizkuntzatan, itsasoz bestaldeko herrietarako ematen du.
- 10 Telebista alemanaren bigarren katea «Zweites Deutsches Fernsehen» da, lehenaren kontrakarrean era zentralizatu batean antolatua eta A.E.F. osatzen duten hamaika land-etako lehen ministrariet eraturako konbentzio estatal batek sortua.

- 11 CIRCOMEk Europako telebista erregionalen ezaugarrii buruz egindako inkestan, Suitzako kasurako, Suitza italiarreko Irrati-telebistaren datuak bakarrik jasotzen dira. Italiara nagusi den Suitzako lurraldea estaltzen du, 300.000 pertsonako entzulego erregionalekin, 1.000.000 bateko nazionalarekin eta 1.500.000ko atzerritarrekin. Lugano-n dauka bere egoitza eta 500 langile inuruko plantilarekin kontatzen du. Bere aurrekontua, berriz, hirurogei milioi franko suitzarrekoa da (4.260 milioi pezetakoa).
- 12 STEPHANE, Robert: *Conférence des télévisions régionales*, 1983ko maiatza, 1. or.
- 13 *Id.*, 2. or.
- 14 Ikus IDOIAGA ARROSPIDE, J.B.: «Las televisiones regionales en Europa» (lizentziatura-tesina), Informazio-Zientzien Fakultatea, Bilbo, 1983.
- 15 1982ko martxoaren 2ko Legea.
- 16 1982ko uztailaren 29ko Legea.
- 17 RTVEren lehen zentru erregionala Bilbon inauguratzen da, «Centro Regional de RTVE en el Norte» izenarekin, 1971ko maiatzaren 24ean, eta gero Oviedo, Santiago de Compostela, Valencia, Sevilla, etab.ekoek jarraitzen diote.
- 18 Euskal Herriko Autonomi Estatutua, 19.3 art.; Kataluniako Estatutua, 16.3 art.; Galiziako Estatutua, 34.3 art.; Andaluziako Estatutua, 16.2 art., bigarren parrafoa.
- 19 Kataluniako Estatutua, zortzigarren xedapen iragankorra; Galiziako Estatutua, seigarren xedapen iragankorra; Andaluziako Estatutua, hirugarren xedapen iragankorra.
- 20 Irrati eta Telebistaren Estatutuko 2.2 art., urtarrilaren 10eko 4/1980 Legea.
- 21 STEPHANE, Robert: loc. cit., 2. eta 3. or.
- 22 Alemaniako telebista erregionalek telebistako lehen programaren elaborazioan duten partaidetza honako hauxe da: WDRk, % 25; NDRk, % 19; BRk, % 17; SWFk, % 9; HRk, % 8; SFBk, % 8; RBk, % 3, eta SRk, % 3.
- 23 Telebistako hirugarren programa erregionalak aldakuntza nabari bat izan du bere bizitzako bi hamarkada laburretan. Sortu zenetik, hirurogeiko hamarkadaren erdialdera, hirugarren programa edo, hobeto esanda, hirugarren programak, gehiago zentratzen ziren hezkuntza eta kulturako gaitan, baina azken urteotan, eta telebistako beste bi programei konkurrentzia egiteko lehian, luzemetaiak, serialak eta entretenimenduko programak ematen ditu preferentki.

24

hizkuntza erregionala	telebista (orduak/hila)	irratia (orduak/hila)
katalana	0 h	3 h
biarnera	0 h	0 h, 24'
oc hizkuntza	0 h	7 h, 20'
korsiera	3 h	3 h, 20'
euskara	1 h	6 h
bretoiera	3 h, 12'	0 h, 24'
alsaziera	6 h	19 h, 40'

- 25 *Boletín Oficial del Estado*, 1984-1-5.
- 26 Finantz Ministraritzaren ikuskaritza, 1978-79.
- 27 Ikus GARITAONAINDIA, K.: «La Televisión y las Comunidades Autónomas», in: *Herri-arduralaritzazko euskal aldizkaria/Revista Vasca de Administración Pública*, 2. zk., 1982ko urtarrila-apirila, 143-165. or.
- 28 Irrati eta Telebistaren Estatutuko 2. art. (urtarrilaren 10eko 4/1980 Legea).
- 29 Ikus GARITAONAINDIA, K.: «La publicidad y las normas reguladoras de la publicidad en Euskal Irrati Telebista-RTVV y en Radiotelevisión Española», in: *Herri-arduralaritzazko euskal aldizkaria/Revista Vasca de Administración Pública*, 9. zk., 1984eko maiatza-abuztua, 353-385. or.
- 30 *Euskal Herriko Agintaritzaren Aldizkaria*, 1982-6-1.